

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลต่องานสถาปัตยกรรม

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 2468 ไปจนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นเวลาราว 7 ปี ได้มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลต่องานสถาปัตยกรรมพอจะประมวลได้ ดังนี้

1. การเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ยังผลให้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้องทรงแก้ไขด้วยการตัดรายจ่ายต่าง ๆ เป็นต้นว่า ตัดความฟุ่มเฟือยต่าง ๆ ในราชสำนัก ลดข้าราชการออกนอกกำหนด ยับเลิกหน่วยงานของราชการลงหลายหน่วย และตั้งงานคานการก่อสร้างอาคารของทางราชการให้เหลือแต่ที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น

2. ในปี พ.ศ. 2469 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้ตั้งทบวงขึ้นใหม่เรียกว่า "ราชบัณฑิตยสภา" ซึ่งเป็นที่มาของกรมศิลปากรและราชบัณฑิตยสถานในปัจจุบันนี้ ราชบัณฑิตยสภาที่ก่อกำเนิดใหม่นี้ มีแผนกหนึ่งซึ่งดำเนินงานในด้านสถาปัตยกรรมและการช่างแขนงต่าง ๆ มีชื่อว่า "แผนกศิลปากร" แผนกนี้มีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เป็นหัวหน้าพระองค์ท่านได้ทรงรับนิคมขอหน้าที่ในแผนกนี้มาจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475

งานสำคัญที่พระองค์ทรงปฏิบัตินั้น คือ ทรงรวบรวม สถาปนิก ศิลปิน และ นายช่างทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศไว้เป็นจำนวนมาก จนทำให้ราชบัณฑิตยสภา

ท่านผู้ทรงคุณวุฒิและมีฝีมือไว้สำหรับฝึกสอนคนในแผนกศิลปากร ต่อมาเมื่อได้มี การจัดตั้ง "กรมศิลปากร" ขึ้น บุคคลที่ได้รับการอบรมฝึกสอนเหล่านี้ได้กลายเป็น อาจารย์ฝึกสอนคนรุ่นหลังต่อมาอีกมากมาย โดยเฉพาะในขณะนั้นปรากฏว่ามีสถาปนิก และศิลปินชาวต่างประเทศทำงานอยู่เป็นจำนวนไม่ต่ำกว่าสิบคน ซึ่งนับได้ว่า ไม่มี สมัยใดแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่จะมีสถาปนิกและศิลปินชาวต่างประเทศร่วมกันปฏิบัติงาน ในสถานที่แห่งเดียวกันมากถึงเพียงนี้ โดยเฉพาะสถาปนิกและศิลปินชาวอิตาลีเลยที่ไม่มีชื่อคือ

- นายฟอร์โน เป็นสถาปนิกที่มีผลงานคือ เคนคนหนึ่ง ในสมัยนั้น
- นายปีสโตโน เป็นสถาปนิกที่มีผลงานหลายชิ้น
- นายมันเฟรดี เป็นทั้งสถาปนิกและจิตรกร งานสถาปัตยกรรมของท่านผู้นี้ คือ งานต่อเติมพระที่นั่งบรมพิมาน ตึกหลังแรกของคณะทันตแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารตึก 3 ของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ส่วนงานจิตรกรรมนั้นคือ ภาพเขียนสีปูนเปียกบนเพดาน โคมพระที่นั่งอนันตสมาคม
- นายริโกลี จิตรกรฝีมือดีซึ่งโปรดฯ ให้อาจารย์บรมรูปรัชกาลที่ 6 ขนาดใหญ่ควยสีน้ำมัน และภาพทิวทัศน์ในชนบทขนาดใหญ่อีกหลายภาพ
- นายเฟโรจี ปฏิมากรฝีมือดีผู้นี้ ต่อมาได้แปลงสัญชาติเป็นคนไทย และเปลี่ยนชื่อเป็น ไทหวา นายศิลป์ พีระศรี หลังจากกรมศิลปากรได้ตั้งขึ้น ท่านผู้นี้ได้ประกอบงานด้านปฏิมากรรมที่สำคัญของชาติขึ้นหลายชิ้น

นอกจากสถาปนิกและศิลปินชาวต่างประเทศเหล่านี้แล้ว ในรัชกาลนี้ยังมี สถาปนิกชาวไทยรุ่นแรก ๆ ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ มาประจำอยู่ในแผนก

ศิลปินอีกหลายคน เช่น :-

พระสาโรชรัตนนิมมานต์ มีผลงานทางสถาปัตยกรรมเช่น อาคารสนามกีฬา
แห่งชาติ ซึ่งสร้างในสมัยต่อมา

หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ผู้ออกแบบวังไกลกังวล ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร ผู้ออกแบบโรงพยาบาลนครเฉลิมกรุง ซึ่งเป็นโรง-
ภาพยนตร์ที่ทันสมัยที่สุดในสมัยนั้น

นอกจากนี้ยังมีสถาปนิกไทยอีกท่านหนึ่ง ซึ่งไม่เพียงแต่เชี่ยวชาญสถาปัตยกรรม
ไทยแต่อย่างเดียว หากยังมีความสามารถในการออกแบบอาคารในแบบสถาปัตยกรรม
ตะวันตกอีกด้วย ท่านผู้นี้คือ หลวงวิศาลศิลปกรรม (เชื้อ ปัทมจินดา) ใ้ค้อออกแบบ ตึก
มณเฑียร ในโรงเรียนวัดบวรนิเวศ และตึกเรียนวิทยาศาสตร์ ในโรงเรียนวัดเทพ-
ศิรินทร์ (ปัจจุบันรื้อลงแล้ว) เป็นแบบสถาปัตยกรรมโกธิค

3. ในรัชกาลนี้ ได้มีการสร้างสะพานเชื่อมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อให้การ
คมนาคมติดต่อระหว่างกรุงเทพฯ และธนบุรี เป็นไปอย่างสะดวก สะพานนี้คือ "สะพานปฐม
บรมราชานุสรณ์" หลังจากสะพานนี้สร้างเสร็จ เขตความเจริญของกรุงเทพฯ ก็ได้ขยาย
ไปทางฝั่งธนบุรี เป็นผลให้มีอาคารทันสมัยสร้างขึ้นอีกเป็นอันมากในเวลาต่อมา

ตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมในรัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่ได้รับอิทธิพลของสถาปัตย-
กรรมแบบตะวันตก

เนื่องจากรัชสมัยนี้เป็นระยะเวลาเพียง 7 ปีเท่านั้น ฉะนั้นงานก่อสร้างที่ได้
รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมตะวันตกจึงมีให้เลือกเป็นตัวอย่างไม่สูงจะมากนัก

ตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมมีดังต่อไปนี้

วังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สร้าง พ.ศ. 2469-2472

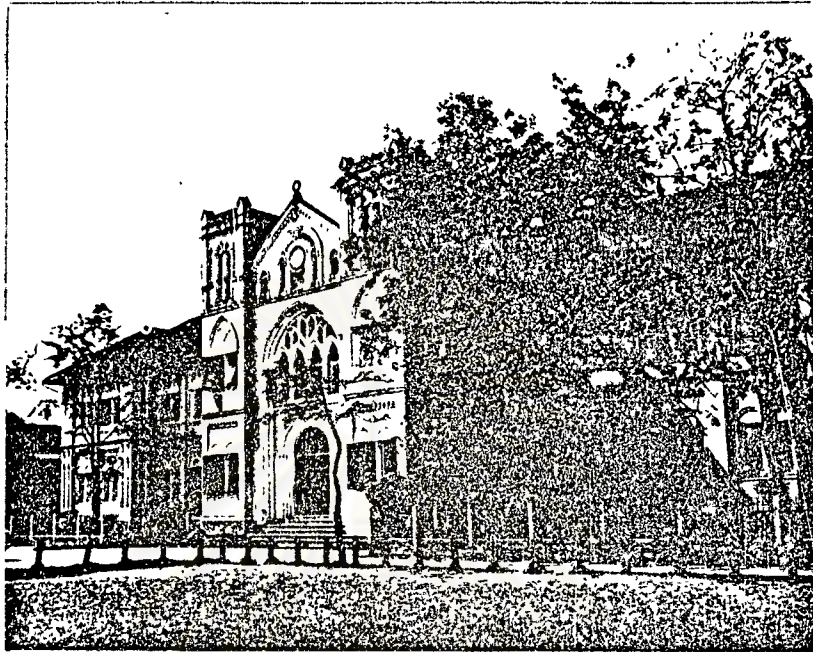
[พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้สร้างวังไกลกังวล ณ ชายทะเล ตำบลหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*) ในบริเวณเนื้อที่ดิน 37 ไร่เศษ ซึ่งเป็นที่ดินที่พระองค์โปรดฯ ให้พระคลังข้างที่ซื้อไว้ และเป็นที่ประชาชนทูลเกล้าฯ ถวายบาง

สถาปนิกผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้างคือ หม่อมเจ้า อธิธิเทพสรศักดิ์ กฤดากร เริ่มสร้างตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2469 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2472 พระตำหนักที่ไฮ้ประทับมีชื่อว่า "พระตำหนักเปี่ยมสุข" สร้างเป็นแบบ villa หรือคฤหาสน์ที่ไฮ้พักผ่อนนอกเมือง ในแบบศิลปกรรมของอิตาลีคล้าย ๆ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จไปทรงกอบพระฤกษ์รากด้วยพระองค์เอง มีอักษรจารึกที่หินอ่อนด้านนอกชั้นล่างของพระตำหนักว่า

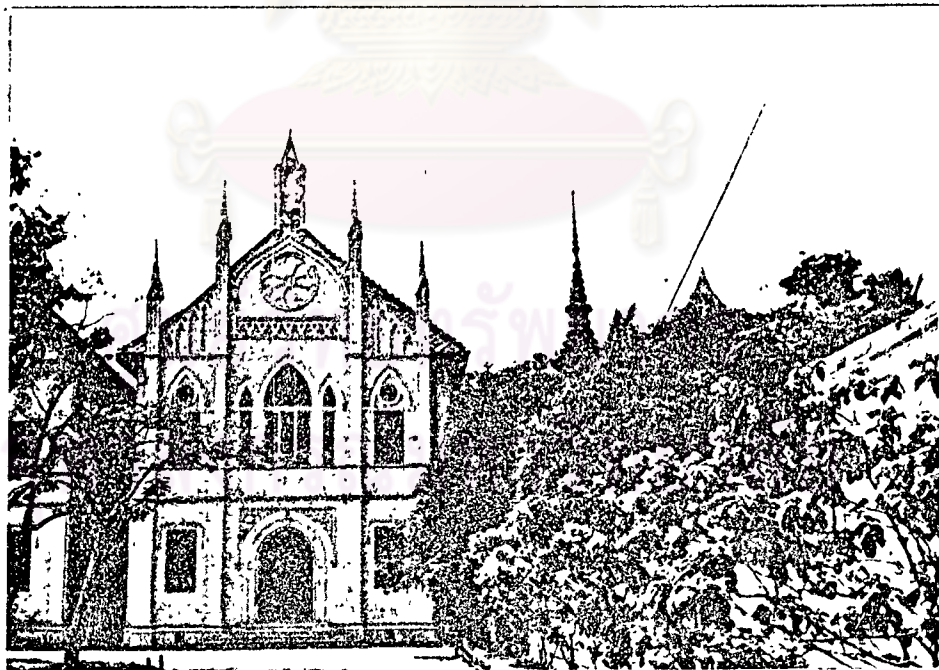
"...พระตำหนักเปี่ยมสุข ในสวนไกลกังวล ตำบลหัวหินนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกอบพระฤกษ์ราก ณ วันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2470"

[นอกจากพระตำหนัก เปี่ยมสุขแล้ว ก็ยังมี "ศาลาเวียง" ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเป็นที่สำหรับจัดงานพระราชทานเลี้ยง เสด็จออกรับผู้เช่าเช่า และจัดให้มีการแสดงและการเงินต่าง ๆ "พระตำหนักน้อย" ซึ่งสร้างขึ้นในคราวเดียวกับพระตำหนักเปี่ยมสุข และ "พระตำหนักอมรทัศน์" ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงซื้อจาก หม่อมเจ้าอมรทัศน์ กฤดากร แล้วโปรดฯ ให้เป็น

* การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้สร้างพระนิเวศน์ชั้น ณ ที่ทำเลแห่งนี้ มีท่านผู้รู้ใดเลวว่า ขณะที่พระองค์ยังดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา ไคเคยเสด็จมาประทับ ณ พระตำหนัก "สุขเวศน์" ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ์ พระปิตุลาเป็นประจำ (พระตำหนักสุขเวศน์ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของโรงแรมรถไฟหัวหิน) ทรงพุดพระราชนฤทัยธรรมชาติที่หัวหินมาก จนถึงพ.ศ. 2469 จึงโปรดฯ ให้พระคลังข้างที่ซื้อที่บริเวณไร บ้านคลอง หะเนียงใหญ่ จากนายบัว ไวดาบ และพรรคพวก.

ภาพที่ ๖๔ ตึกมนุษยนาถ โรงเรียนวัดบวรนิเวศ

ภาพที่ ๖๕ ตึกเรียนวิทยาศาสตร์ โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์

เรือนพักของเจ้าหน้าที่กรมราชองครักษ์ อาคารที่กล่าวมานี้ สร้างแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกด้วยกันทั้งสิ้น)

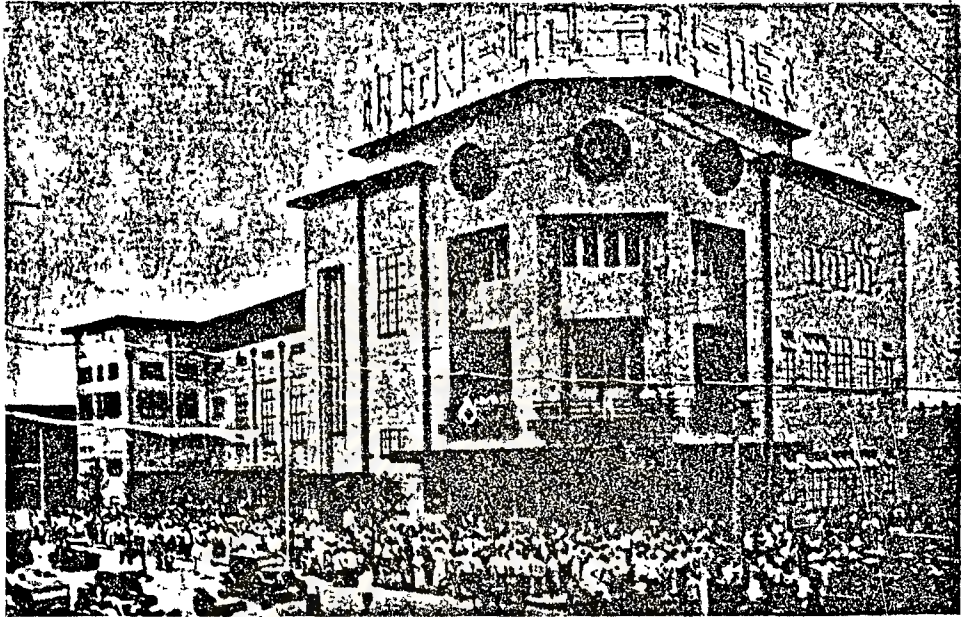
ศึกษาระยะเวลา โรงเรียนวัดบวรนิเวศ และศึกษาเรียนวิทยาศาสตร์ โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์
สร้างตอนต้นรัชกาลที่ 7

อาคารสองหลังนี้ หลวงวิศาลศิลปกรรม (เชื้อ ปัทมจินดา) ได้เป็นผู้ออกแบบเป็นอาคารสองชั้น สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมโกธิค (Gothic Architecture) ของยุโรป ความมุ่งหมายที่สร้างอาคารเรียนขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมนี้ด้วยเหตุที่ว่า เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ผู้เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการในขณะนั้น มีความประสงค์ให้โรงเรียนทั้งสองแห่งนี้มีบรรยากาศเหมือนโรงเรียนปับลิกสกูล (public school) ในประเทศอังกฤษ

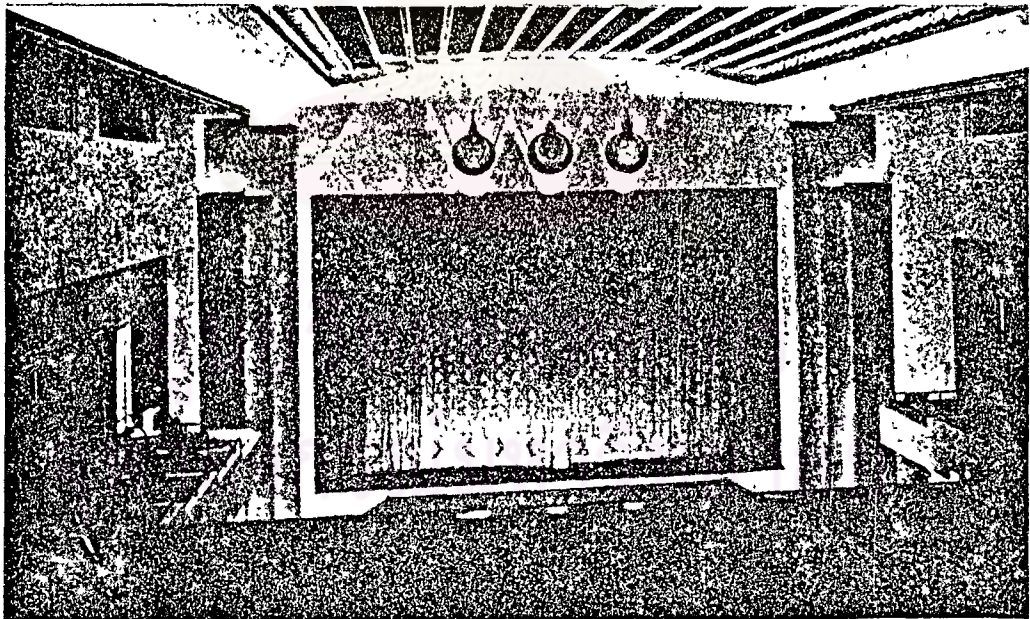
โรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมกรุง สร้าง พ.ศ. 2475-2476

สถานมหรสพแห่งนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อฉายภาพยนตร์และแสดงละคร สถาปนิกผู้ได้รับมอบหมายให้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้างคือ หม่อมเจ้า สมัยเฉลิม กฤดากร อาคารหลังนี้ได้รับการออกแบบและตกแต่งทั้งภายในและภายนอกตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกพร้อมสมัยที่นิยมกันในขณะนั้น นับได้ว่าเป็นอาคารที่ทันสมัยที่สุดในขณะนั้น และเป็นอาคารหลังแรกของประเทศไทยที่มีระบบปรับอากาศภายในอาคาร]

โรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมกรุงนี้ เมื่อได้สร้างเสร็จ ก็ได้เปิดฉายภาพยนตร์ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2476 เรื่อยมาจนทุกวันนี้

ภาพที่ ๖๖

ภาพที่ ๖๗

โรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมกรุง สร้างในรัชกาลที่ ๗

เสาศะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ สร้าง พ.ศ. 2472-2475

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างเสาศะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ (หรือเรียกกันในชื่อสามัญว่า "เสาศะพานพระพุทธรูปทองคำ") ขึ้น เพื่อเป็นสิ่งอนุสรณ์ว่ากรุงเทพฯ ได้มีอายุยืนยาวมาถึง 150 ปี ในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2475 และเป็นเครื่องแสดงความกตัญญูต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธรูปทองคำโลก องค์ปฐมกษัตริย์แห่งพระราชวงศ์จักรี ในการสร้างเสาศะพานนี้ ได้โปรดฯ ให้พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน เป็นผู้อำนวยการสร้าง] โดยมีรับสั่งให้กองแบบแผนกรมรถไฟเป็นผู้ออกแบบโครงการ เมื่อแบบแผนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ได้ทำการ เปิดประมูล ใ้บริษัทที่ใดรวมการประมูล คือ

1. บริษัท คอร์แมนลอง จำกัด แห่งประเทศอังกฤษ
2. บริษัท ไคเค่ แห่งประเทศฝรั่งเศส
3. บริษัท คอทมนูเคร์ แห่งประเทศเยอรมนี
4. บริษัท ซาวิกเลียโน แห่งประเทศอิตาลี
5. บริษัท คริสเตียนนีและนิลสัน แห่งประเทศเดนมาร์ก

ผลของการประกวดราคาปรากฏว่าบริษัท คอร์แมนลอง จำกัด เป็นผู้ประมูลได้ โดยเสนอราคาสำหรับตัวเสาศะพานเหล็ก เสาคอกหม้อ และทางลาดคชนกริตเสริมเหล็กทั้งสองฝั่ง เป็นเงิน 244,332 ปอนด์ กับราคาการตกแต่งเสาศะพานให้งดงามอีกเป็นเงิน 75,093 ปอนด์

สำหรับเสาศะพานนี้ แต่เดิม หลวงวิศาลศิลปกรรมเป็นผู้ออกแบบให้เสาศะพานทั้งสองฝั่งรวมสี่เส้าเป็น "รูปปรากฏ" แต่ราคาคาก่อสร้างสูงเกินไป ทางราชการจึงได้ให้บริษัทคอร์แมนลอง ผู้ซึ่งประมูลได้ ออกแบบเสาศะพาน สถาปนิกของบริษัทนี้ได้ออกแบบให้เป็นแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกกรวมสมัยดังที่เราได้เห็นกันในปัจจุบัน คือเป็นเส้า (pillar) สี่เหลี่ยมปลายสอบ ยอดบนเป็นโคมไฟฟ้าชนเสมอผิวของเส้านั้น ซึ่งได้ผลเชิงอนุสาวรีย์ (monumental effect) เป็นอย่างดี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จ

ไปประกอบพระราชพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2472 และได้เสด็จพระราชดำเนินเปิดสะพานเมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2475 ๗

อิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

1. ในด้านอาคารสถาปัตยกรรม

- ในแง่รูปโฉมและการสนองประโยชน์ใช้สอย ในสมัยนี้ อาคารที่สร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก จะมีรูปโฉมหรือทรวดทรงต่างกันออกเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ รูปโฉมหรือทรวดทรงตามสไตล์ของสถาปัตยกรรมตะวันตกที่มีมาแต่อดีต (เช่น โกธิค เรอเนสซองส์ บาร็อค) ลักษณะที่สองคือรูปโฉมหรือทรวดทรงตามแบบสถาปัตยกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 20 หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสถาปัตยกรรมร่วมสมัย ส่วนในด้านการสนองประโยชน์ใช้สอย สมัยนี้ก็เหมือนกับสมัยที่แล้ว คืออาคารจะต้องสนองประโยชน์ใช้สอยความเป็นอยู่แบบฝรั่ง และความก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่

- ในแง่วิธีการก่อสร้าง และ วัสดุก่อสร้าง ในรัชกาลนี้ อาคารที่สร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก มีโครงสร้างเป็นแบบเสาและคานรับน้ำหนักเกือบทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะงานคอนกรีตเสริมเหล็กได้เป็นที่แพร่หลายในเมืองไทยแล้ว สำหรับวัสดุก่อสร้างบางชนิดเราก็เริ่มผลิตขึ้นเองได้โดยไม่ต้องสั่งจากต่างประเทศ เช่นผลิตภัณฑ์ซีเมนต์ไยหิน (asbestos cement products) ส่วนวัสดุก่อสร้างอื่น ๆ ที่เรายังผลิตเองไม่ได้ และวัสดุตกแต่งอาคารที่เป็นของยุโรปและสหรัฐอเมริกา ก็สามารถหาได้โดยง่ายในกรุงเทพฯ

2. ในค่านิยมสร้างสรรค์อาคารสถาปัตยกรรม

ในสมัยนี้ "ราชบัณฑิตยสภา" (ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของกรมศิลปากรในปัจจุบันนี้) ได้เป็นที่รวมของสถาปนิก และศิลปินชาวตะวันตกเป็นจำนวนไม่ต่ำกว่าสิบคน ซึ่งนับได้ว่า ไม่มีสมัยใดแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีสถาปนิกและศิลปินชาวตะวันตกรวมกันปฏิบัติงานในสถานที่แห่งเดียวกันมากถึงเพียงนี้ สถาปนิกและศิลปินเหล่านี้มิได้สร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมและวิจิตรศิลป์ตามแบบตะวันตกแต่เพียงหน้าที่เดียว หากยังได้ทำการอบรมสอนคน

ไทยจนได้กลายเป็นอาจารย์ฝึกสอนคนรุ่นหลังต่อมาอีกมากมาย ในรัชกาลนี้ นอกจากสถาปนิกและศิลปินชาวตะวันตกเหล่านี้แล้ว ยังมีสถาปนิกไทยรุ่นแรก ๆ ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ เขามาประจำอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ ของราชการอีกหลายท่าน ท่านเหล่านี้นับได้ว่าเป็นคนไทยผู้บุกเบิกงานสถาปัตยกรรมแบบใหม่ (Modern Architecture) ขึ้นในเมืองไทย และได้เป็นอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาสถาปัตยกรรมให้แก่สถาปนิกไทยผู้มีชื่อเสียงหลายคนในปัจจุบันนี้

3. ในด้านผู้ใช้ประโยชน์อาคารสถาปัตยกรรม

ผู้ใช้ประโยชน์อาคารสถาปัตยกรรมที่สร้างตามแบบตะวันตกหรือแบบใหม่ ได้ขยายตัวออกอย่างกว้างขวางกว่าสมัยที่แล้ว ๆ มาเป็นอันมาก สถาปัตยกรรมแบบตะวันตกหรือแบบใหม่ได้กลายเป็นสิ่งสามัญสำหรับชนชั้นกลาง ชนชั้นนี้เมื่อต้องการจะปลูกบ้านพักอาศัย ก็นิยมที่จะปลูกเป็นแบบสมัยใหม่แทบทั้งสิ้น

4. ในค่านิยมของสถาปัตยกรรมในประเทศไทยในสมัยนี้

สไตล์ที่ได้รับความนิยมสถาปัตยกรรมตะวันตก และสไตล์แท้ของสถาปัตยกรรมตะวันตกหลายสไตล์ในอดีต กำลังจะหมดไป สไตล์ของสถาปัตยกรรมแบบใหม่ (Modern Architecture) กำลังเข้ามาแทนที่ การยอมรับสไตล์ของสถาปัตยกรรมแบบใหม่เป็น "สากล" (Universal) ก็เนื่องมาจาก นานาประเทศได้นำสไตล์นี้มาประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวาง และสไตล์นี้สามารถสนองการดำรงชีพ และความต้องการของสังคมที่ได้รับอิทธิพลทางอารยธรรมตะวันตกได้เป็นอย่างดี